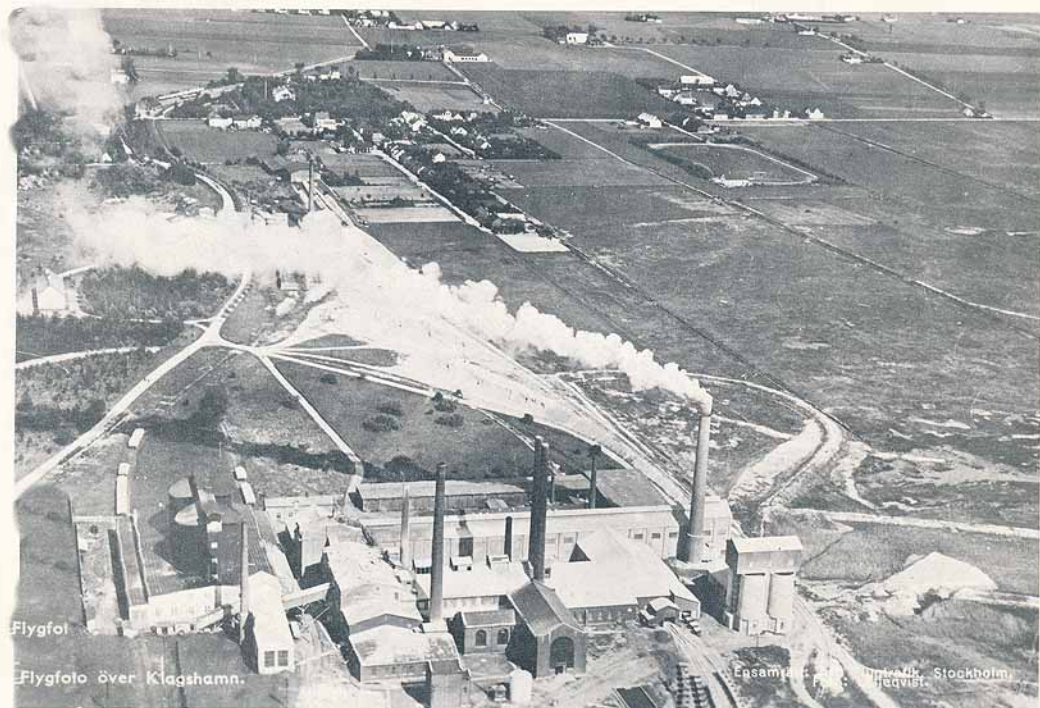

Mitt Klagshamn

Flygfoto

Flygfoto över Klagshamn.

Ersam

Heqvist

Stockholm

Axel Stern

INLEDNING.

I början av 1979 efterlyste museét i Malmö genom pressen någon som kände till kalkugnarna i Klagshamn.

Eftersom dessa var min arbetsplats under många år tog jag kontakt med angivna person. Vid intervjuerna med Anders Reisnert och Helen Hansson märkte jag deras intresse för allt, som berörde Klagshamnsindustrin.

Jag tänkte då, kanske det är fler, som är intresserade och därför kom denna skrift till.

Det var roligt att minnas tillbaka på "Mitt Klagshamn".

Det är ju det mesta av mitt liv, 75 år.

Axel Stern

Förklaring till bilderna i "MITT KLAGSHAMN".

Bild sid. 2.

Hamnen med hamnkontoret och hyreslägenheter för förmän, lots och tullare.

Bild sid. 3.

Järnvägsstationen som efter 1926 endast var poststation..

Personal: Sjöberg, Karlsson, Grevin och Andersson.

Bild sid. 4.

Grävmaskinen med personal. Fr. v. Salomon Langkvist, Otto Jeppsson,
Mårten Olsson, Axel Stern, Per Olsson, ? Jonsson.

Bild sid. 5.

Arbetarebostäderna.

Bild sid. 7.

Ett arbetslag fr. v. sittande Axel Stern, ? Sjöholm,
" " stående Karl Karlsson, John Hill, Sven Nilsson,
Lars Johansson, Gottfrid Hill, Karl Karlström,
Olof Jönsson.

Ett arbetslag fr. v. Sven Nilsson, ? Kjellberg, ? Malmros, Hjalmar
Hansson, Hjalmar Lindskog, ? Toft, okänd, Carl
Stern.

Bild sid. 10.

Schaktugnen.

Bild sid. 12.

Schaktugnen med en samling okända personer.

Endast Lövestedt, Ahlgren och Strandberg är kända för mej.

Bild sid. 13.

Båda kalkugnarna med Gödningfabriken i förgrunden och Cementfabriken
i bakgrunden. Hamnkontoret ligger till höger i bilden.

Bild sid. 16.

Stenhuggare Oskar Lundberg och en okänd person.

Bild sid. 25.

Skolkort med lärarinnan Ingrid Schoug.

Bild sid. 27.

Klagshamns fotbollslag med K.W. Gullberg, ? Ekberg och Karl Sandberg.
Övriga är okända för mej.

HAMNEN.

Där cementfabriken nu ligger gick strandlinjen i nord - sydlig riktning. Med avfall från kalkbrottet byggdes en två kilometer lång järnvägsbank rakt västerut från denna. Omkring 1910 var denna ungefär 20 meter bred med två järnvägsspår samt en väg i dåligt skick. Från fabriken till hamnen är marken utfylld med obrukbart material från kalkbrottet till områdets nuvarande storlek.

Hamnen är muddrad till 17 fot i seglingsrännan, d.v.s. 5,1 meter. Till hamnen kom stora båtlastar med kol, gips, kis och boxid. Allt användes till cementtillverkningen.

Kis var ett mörkbrunt pulver, ett avfall från kopparverket i Helsingborg.

Boxid, vulkanaska från Italien.

Från Norrlandshamnarna kom skutor med stav till tunnbinderiet så länge cementen såldes i träfat om 180 kg netto. Tomfaten vägde 10 kg styck.

Från hamnen skeppades i huvudsak cement men även rå kalk och flintsten. Stenen användes som byggnadssten och som material till hamnar i Sverige och Danmark.

Hamnen var en viktig pusselbit inom industrin. Det mesta av tillverkningen gick ut på marknaden sjövägen.

En nackdel var den 2 km långa transporten. De första 20 åren tänkte väl ingen på denna olägenhet men i början på 1930 - talet började ledningen att tänka på mer rationell drift. Det kunde bli billigare om fabriken låg intill hamnen som i Limhamn.

JÄRNVÄGSNÄTET.

Transportfrågan var ett stort problem att lösa och därför byggdes både bredspårig och smalspårig järnväg.

Den bredspåriga delen av banan gick från hamnen via cementfabriken, kalkugnen, stationerna Klagshamn, Ängsholm och Tygelsjö. Denna del kopplades till rikets järnvägsnät vid stationen i Tygelsjö med sträckan Malmö - Trelleborg.

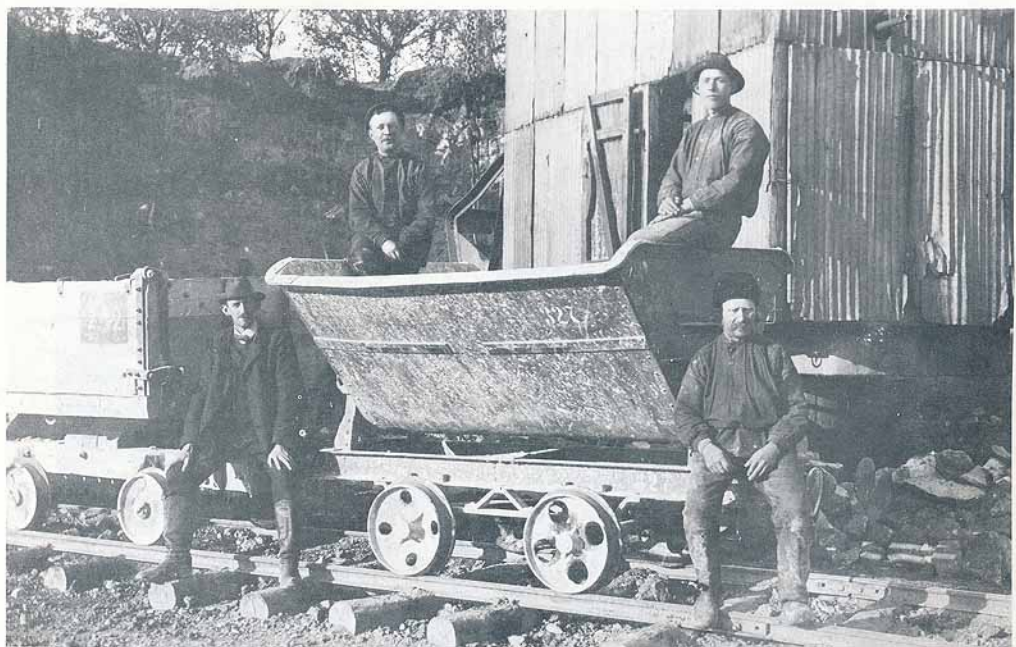
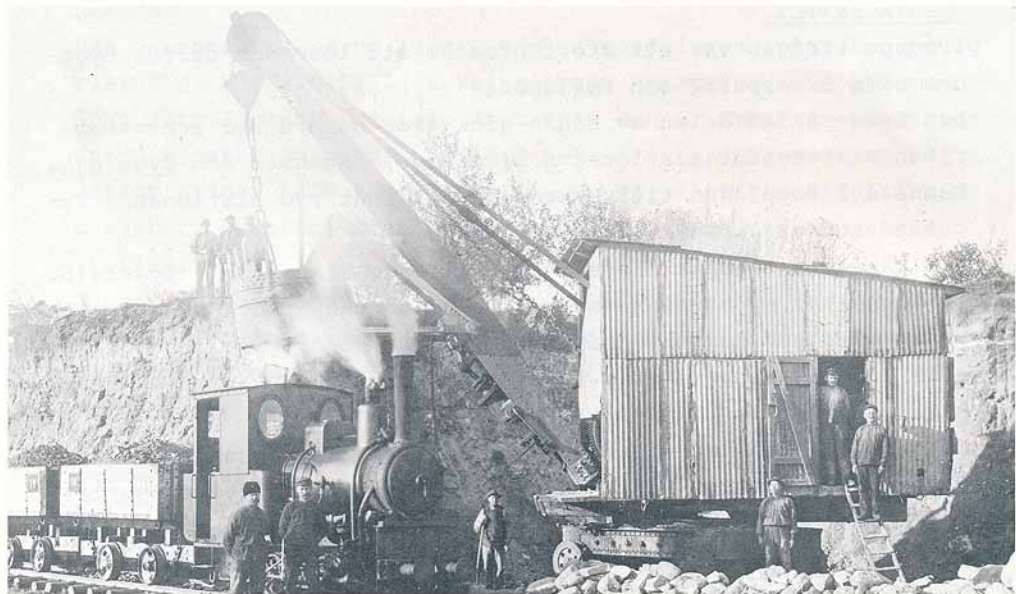
Ett särskilt tågsätt "Kersti" trafikerade Klagshamn - Tygelsjö. Detta bestod av ett lokomotiv, två personvagnar och en godsvagn. Fyra turer per dag hade samtrafik med Malmö och Trelleborg. När alla tre tågsätten möttes i Tygelsjö var denna station en verklig knutpunkt.

Efter 1926 blev det endast godstrafik från Klagshamn.

Ett annat lokomotiv användes för växling och transport som berörde driften.

Den smalspåriga delen berörde hela industrianläggningen, kalkbrottet, cementfabriken, hamnen, tippar och upplag av många slag. Det fanns tio smalspåriga lokomotiv för transport av material från kalkbrottet till de olika enheterna inom industriområdet, hamnen och verkstäderna med stationsområdet.

ARBETARNA.

Det blev invasion till den nya industriorten. Unga, ogifta karlar från Blekinge och Småland kom till Klagshamn.

När cementfabriken var färdigbyggd fortsatte man att bygga bostäder för arbetarna. Tre längor med vardera fyra 3- rums lägenheter blev färdiga 1902 - 1903. Varje lägenhet beboddes av endast ungkarlar, 3 - 4 i varje rum. Efter hand bildades familjer och då användes lägenheterna till dem. De första 10 åren var det stor oro med strejker och lookout men trots allt växte industrin och kalkbrottet blev större med tiden.

ARBETSLAGEN.

Tio arbetslag med vardera åtta man arbetade med brytning, skjutning och lastning i vagnar. Arbetet var slitsamt och många eder och svordomar uttalades men det fanns laganda och kamratskap.

Kalkbrottet: 80 arbetare och 2 förmän.

Banarbetarna: 8 arbetare och 1 förman.

Stenhuggeriet: 10-talet arbetare och 1 förman.

Kalkugnarna: Arbetarna från kalkbrottet rekryterades dit vid behov. Arbetet beskrivs i ett annat avsnitt av boken.

Lokpersonal,

maskin- och reparationspersonal,

snickare och byggnadsarbetare: dessa avdelningar tillsammans 150.

Cementfabriken hade fem självständiga avdelningar.

Ugnsavdelningen: sysselsatte 30 män i de olika skiften och dessutom 10-talet arbetare som handräckning. En förman ledde arbetet. Tillverkningsningen gick i två 12-timmars skift till 1918, då skiften ändrades till åtta timmar i tre skift.

Kraftcentralen: 12 arbetare och en förman.

Packeriet: 30 arbetare med en förman.

Tunnbinderiet: 30 arbetare med en förman.

Laboratoriet: sysselsatte 2 kemister och 3-4 medhjälpare.

Huvudkontoret, som fortfarande ligger i björkdungen, bestod fyra kontorslokaler.

Kontorsrum 1, för disponent Julius Gad. Han var en snäll och bra karl till klockan 9 fm då hade nämligen förmännen lämnat in rapporter och förtal om arbetarna. Sedan var hans dag förstörd och vild-djuret kom fram. Innanför dörren hängde en bång. Många fick känna på hans dåliga humör. Han hade många goda sidor. Vid konflikter mellan förmän och arbetare tog han ofta arbetarnas parti.

Kontorsrum 2 för kamreren och en kassör.

Kontorsrum 3 för import och export. Två personer var sysselsatta.

Kontorsrum 4 för den lokala förvaltningen och personalärenden. De sköttes av två personer.

Sammanfattningsvis kan sägas att inom Klagshamnsindustrin sysselsattes 370 arbetare, 8 förmän, 10 kontorspersonal och 6 laboratoriepersonal, tillsammans nära 400 människor.

Förmännen hade ingen utbildning i organisation och arbetsledning. Före 1914 var arbetsmiljön hård. Det förekom bråk och slagsmål. Före 1910 höll bolaget tre förmän som poliser dygnet runt vid behov. Under denna orostid var det Lindskog, Berg och Rosvall som höll ordning. Efter 1910 blev det kommunal polis.

Det förekom också att arbetarna mutade arbetsledarna med sprit och livsmedel för att få arbete. Fackförening fanns men den var maktlös eftersom där fanns "spioner", som skvallrade till arbetsledningen för att skaffa egna förmåner. Så småningom blev det lugnare. Arbetarestammen hade stabiliserat sej. Ungkarlarna hade gift sej och bildat familjer.

ARBETSLIVET.

Tillverkningen gick i full skala under krigsåren 1914 - 1918, men lönen var låg. Företaget gav arbetarna ett dyrtidstillägg. En gång i månaden betalades detta ut under stor ceremoni.

Disponent Gad, kassör Holmberg och kontorist Roslund delade ut det personligt. Det var inga stora summor, familjeförsörjare fick 6 kr plus 50 öre för varje barn och de ogifta fick 3 kr. Arbetsledningen uppfattade detta som att de utförde dagens goda gärning, men arbetarna tyckte inte om att ta emot allmosor. 1918 ökades lönen till 1,32 kr i timmen för grovarbetare men arbetstillfällena minskades. Många slutade och en del flyttade till Limhamns cementfabrik. Flera av de anställda flyttade till Norge. Tegelbruken där behövde arbetskraft och där var lönen högre. Sju av de ogifta for till Amerika där de bosatte sej och lyckades i det stora landet.

Klagshamnsindustrin förde en tynande tillvaro efter krigsslutet, men disponenten höll arbetet igång genom att lagra råmaterial och belåna i bankerna till arbetslönerna.

1921 var lagren så stora att det blev tal om permitteringar av alla ungarlar. Många lämnade trakten, andra sökte arbete hos bönderna. Självt kom jag till fiskhamnsbygget i Östra Torp. Vi var ett 20-tal där. Företaget försökte hålla de gifta arbetarna med arbetstillfällena i första hand.

Åtta av oss, som hade längst anställningstid, kallades tillbaka till Klagshamn i mars 1922. Cement- och kalktillverkningen pågick men arbetstillfällena vid brytningen i kalkbrottet var sparsamma. Så länge lagren räckte var det inte ovanligt med 2 - 3 dagars arbetsvecka. Någon dag blev det kanske ett handräkningsjobb eller en båt att lasta eller lossa. Fiske blev en bisyssla för att klara försörjningen.

Efter lookout 1923 ljusnade allt och för mej blev det bröllop midsommarafton.

Samma år blev det också ombyte i högsta ledningen, disponent Gad avgick och ingenjör Edgren kom till makten. Vi arbetare varken såg eller hörde honom. Vad vi märkte var endast att han höll förmännen i strama tyglar, vilket återverkade på företaget. Arbetsmiljön blev lugnare och produktionen ökade.

År 1926 permitterades alla ungarlar. Det blev en bråd tid att bilda familj. Fem till sex giftermål ingicks i en hast och så var arbetet räddat för dessa. Därför kallades detta år för jubelåret.

Överingenjör Edgren intresserade sej också för växtligheten. Under hans ledning planterades oxel-alleéerna, vilka efter 60 år fortfarande är en prydnad för samhället. Området kring kontoret blev omgärdat med björkar och flera öppna platser vid kalkugnen och hamnen planterades med bergfur. Trevligt för naturälskare och även fågellivet gynnades.

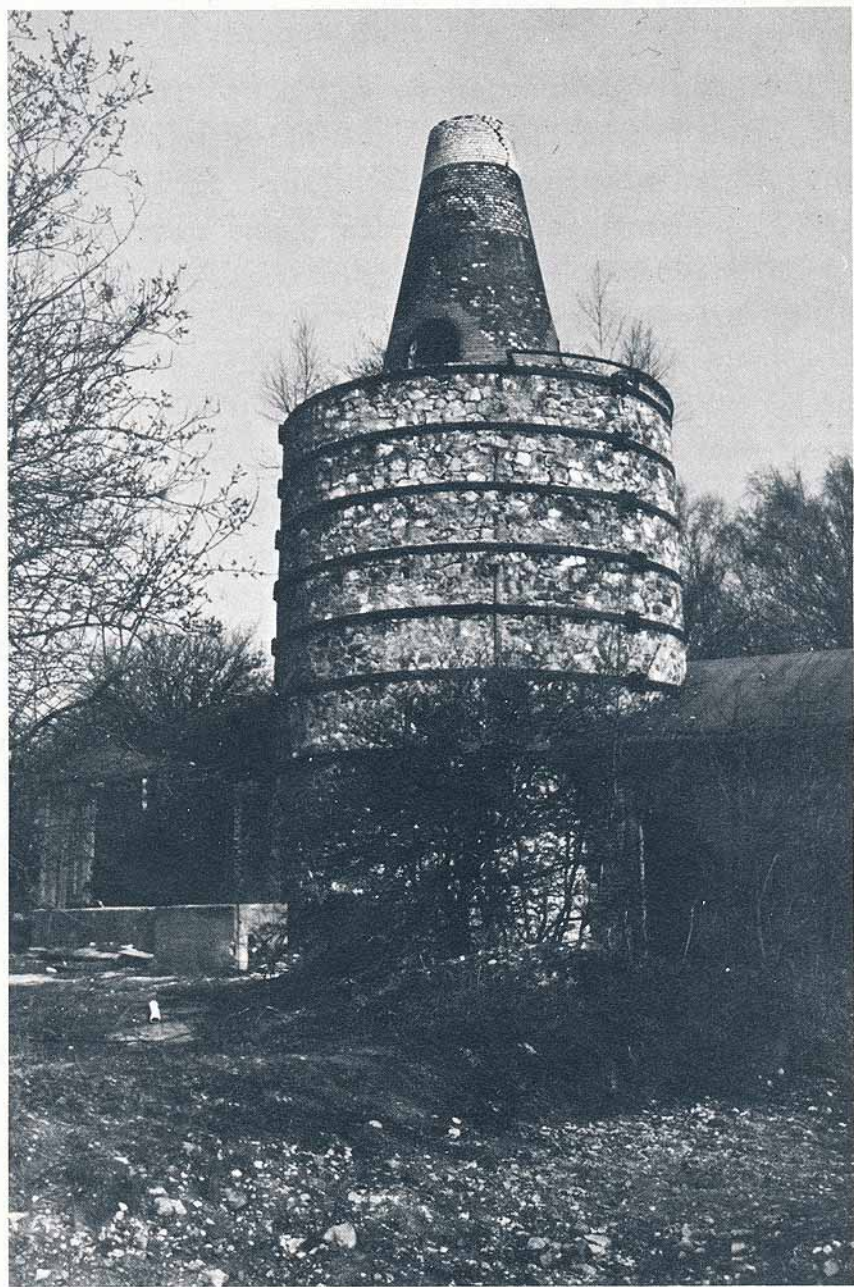
FÖRETAGSHÄLSOVÅRD.

Åren 1907 - 1908 byggdes huvudkontoret i närheten av cementfabriken. Förutom de fyra kontorsrummen inrymdes mottagningsrum för industriläkaren och ett väntrum. En gång i veckan, varje onsdag klockan 16-17 träffades läkaren assisterad av församlingssköterskan. Hon följde sedan upp behandlingen i hemmet eller på sin mottagning.

Vid olycksfall blev kontorist Berg anlitad. Han hade varit sjukvårdare i det militära.

Företagssjukvården var kostnadsfri och innefattade även arbetstagarens familj.

Företagsläkaren innehade uppdraget enligt anbud. Märk väl, det fick inte bli för dyrt för företaget.

PRODUKTION AV KALK.

Två gårdar ägde marken, den ena låg mitt i det område, som nu utgöres av kalkbrottet och den andra är den byggnaden, som fortfarande finns, "gamla pensionatet".

BRÄND KALK.

Ringugnen bestod av 14 kamrar. Inne i kamrarna staplades stor kalksten, som bildade kanaler där elden vandrade. Denna ugn nedskrotades omkring 1930.

Schaktugnen bestod av en rund byggnad, cirka 20 meter hög. Det var endast ett våningsplan närmast taket, brännareplatsen med en liten kammare. Runt ugnen fanns fyra stora skjutdörrar för påfyllning av kalk och kol. Avslutningen på byggnaden uppåt var den avsmalnande skorstenen. Golvet runt ugnen bestod av durkplåtar med luckor. Från dessa ledde rör ner till en tredjedel av ugnen för efterfyr och tillsyn.

Upp till brännareplatsen ledde spiraltrappor av trä. Dessa gick runt en hissanordning för transport av kol och kalk. Detta var en särskild tillbyggnad av trä. Hissanordningen var av gammal modell. Den drevs av en elektrisk motor med en fast och en lös remskiva. En gaffel förde remmen från den ena till den andra skivan och ett rep hörde till manövern. Numera är det brukligt med direktkopplade maskiner.

Driften gick i tre skift med fyra man i varje skift om åtta timmar. Arbetslaget bestod av en brännare, en upplastare och två uttagare. Dessutom fanns på dagtid två hjälpare för handräckning såsom lastning av rå och färdigbränd kalk.

Uttagarna spettade ner den brända kalken underifrån på bottenvåningen till det sjunkit i ugnen och påfyllning kunde ske uppifrån. Spettning skedde var tredje timme dygnet runt. Efter sortering gick allt avfall ut på ett upplag för gödningskalk. Den prima kalken lastades i järnvägsvagnar om tio ton. En vagn fylldes per dag.

Till kalkugnen hörde ett stort inhägnat kolupplag.

Schaktugnen var i drift varje sommar medan ringugnen endast användes vid behov.

RÅ KALK.

Sockerbruken använde rå kalk i sin tillverkning. Mycket gick till de danska sockerfabrikerna. Det fanns fyra mindre ångbåtar, Gustav, Adolf, Titti och Totto. De gick i skytteltrafik mellan Danmark och Klagshamn med kalk. På dessa båtar var det utskänkning av spritvaror, vilket arbetarna värderade högt. Även många andra gjorde sej ärende dit, när båtarna låg i hamn.

Pappersbruken använde också rå kalk.

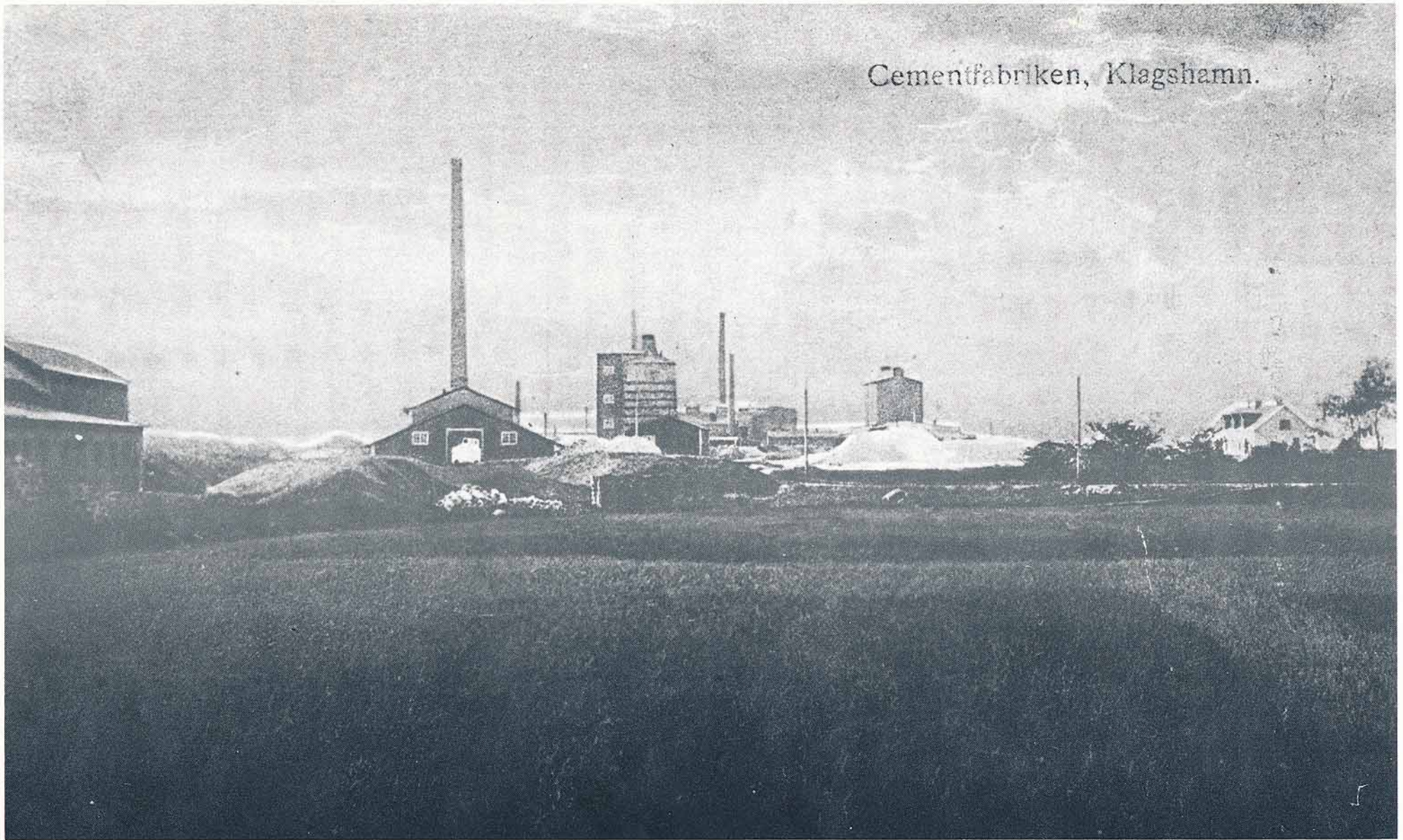
Järnbruken använde en speciell kvalité, tät och syrerik, som plockades vid rensning av slambassängerna.

Kalktillverkningen var ett sommarnöje. Resten av året placerades vi i kalkbrottet och ugnarna stod öde.

Min första kontakt med kalkugnarna var 1918. Jag var då 18 år och räknades som fullgod arbetskraft med 35 öre i timmen. Under 18 år var timlönen 25 öre och under 15 år 14 öre per timme.

Cementfabriken, Klagshamn.

PRODUKTION AV CEMENT.

Ugnsavdelningen.

För att börja i rätt ordning får jag först beskriva slammeriet. Detta bestod av två stora bassänger för mörja och en mindre för lera. Bassängerna var utrustade med stora harvar, som rörde upp råmaterialet med vatten. Detta slam pumpades i samlingsbassängen. Där tillsattes Boxid och Kis i proportioner som kemisterna bestämde efter analyser, som togs flera gånger under dygnet. Denna uppslamning pumpades sedan upp till ugnarna.

Personalen i slammeriet bestod av fyra i varje skift. Två tippade vagnarna med mörja, som kom från kalkbrottet. En man lastade lera från en järnvägsvagn till mindre vagnar, vilka tippades i den mindre bassängen. Leran kom från Kongsmarken. Slammeribasen hade ansvar för blandningen och transporten till ugnarna där detta slam brändes till klinker. Dessa klinker maldes sedan till cement. Rå gips tillsattes för att reglera cementens bränningstid eller torktid.

Driften började i blygsam skala. Från början byggdes två ugnar. Dessa bestod av cirka 40 meter långa stålcyllindrar med en diameter på 1,20 meter. Kapaciteten var 180 ton klinker per dygn på vardera ugn.

Efter några år byggdes ytterligare en ugn med en dygnsproduktion av 450 ton.

1918 byggdes en ny ugn som producerade 1600 ton per dygn. Därefter revs de gamla ugnarna.

Tunnbinderiet.

Här arbetade ett 30-tal. Tunnbindare var en yrkesman och hantverkare men flera av dessa var självlärda och kunde således endast göra cementtunnor.

Det var många arbetsmoment såsom spåntning, klockning av resta fat. Krösen, som gjorde spår i fatet till lock och botten samt en drivmaskin för järnband.

En del unga pojkar fick arbete med förberedelser med stav och tillverkning av bottnar.

När tomfatet stod färdigt vägde det 10 kg och rymde 180 kg cement.

Cementpackeriet.

Före 1918 packades all cement för hand, dels i träfat, dels i jutesäckar. Säckarna vägde 57 kg och 90 kg. Faten vägde 180 kg. Att packa cement för hand var slitsamt, en man höll upp säcken, en annan öste i med skyffel, en tredje knöt för säcken med snöre och en fjärde körde bort säcken med säckkärra.

Fatmaskinen fyllde fatet med cement och skakade detta men påsättning av ringband och lock skedde för hand och likaså stämpelades fatet.

Efter branden 1918 övergick man att packa med maskin. Då byttes jutesäckarna ut mot papperssäcker. Träfaten fanns kvar till någon gång mellan 1925 - 30 då tunnbinderiet upphörde.

Maskinerna fyllde på och vägde säckarna men i flera år därefter skedde tillslutningen för hand med ett garnnysta.

Kraftcentralen.

Denna viktiga del av industrin bestod fram till 1921 av två ångmaskiner och fyra koleldade ångpannor med 11 kg ångtryck. Tre av dessa var i drift medan den ena var reserv vid rengöring.

Den ena ångmaskinen drev ugnarna och slammeriet och den andra drev en generator för att få elektrisk ström. Ett ställverk byggdes i maskinhallen.

År 1921 byggdes ett nytt maskinhus för dieselmotorer drivna med olja. De gamla ångmaskinerna skrotades ner.

1930 ändrades allt igen och det byggdes en transformatorstation vid sidan om kraftcentralen. En ny matarlinje byggdes från Fredriksberg och bolaget köpte sin ström från Sydkraft.

PRODUKTION AV FLINTSTEN.

En biprodukt vid brytning av kalksten och kalksmörja var flintsten. Det var blåflinta av god kvalitet. Samma flinta påträffas endast i Belgien.

På ungefär 12 meters djup påträffades ett 60 cm tjockt lager av flintsten. Under detta skikt fick man inte spränga. Flintlagret frilades och sen användes stora spett och hela lagret gungades upp. "Länsmannen" kallades det största spettet, som var tre meter långt och vägde 110 kg.

"Fjärdingsmannen" kallades det mindre, som bara var 2,5 meter och det vägde 90 kg.

Flintblocken delades i stora stycken, som lastades på järnvägsvagnar till stenhuggeriet där stenhuggarna bearbetade dem till tegelstensformat. Dessa användes att mura in i kvarnar.

Flera byggnader i Klagshamn såsom stationen och arbetarbostäderna är byggda av avfall från stenhuggeriet.

AVVECKLINGEN AV INDUSTRIEN.

Skånska Cement, som ägde cementindustrin i Limhamn, såg en möjlighet att utöka sin verksamhet genom att övertaga Klagshamns tillverkning utan större utökning av maskinpark och personal. Skånska Cement köpte endast tillverkningsrätten och försäljningsrätten.

Anledningen till avvecklingen var att regeringen stiftade en ny lag att bankerna inte fick äga eller driva industri.

Göteborgsbanken, som ägde Klagshamnsindustrin anställde ingenjör Nordensten, som skulle organisera avvecklingen.

Klagshamnsfabriken övergick till Limhamn under förbehåll att driften avvecklas under en fyra års period.

Dessa år blev en glansperiod för samhället. Mellan åren 1934-38 gick alla avdelningar och sektioner för högtryck.

I kalkbrottet vid brytning och lastning fördubblades arbetsstyrkorna. Arbetet bedrevs i två skift på somrarna så länge ljuset tillät det. Vi lastade tolv ton på åtta timmars arbetsdag mot åtta ton innan Limhamn övertog verksamheten.

Mitt i denna högkonjunktur blev det tvärt slut.....år 1938.

Hela jordområdet med fastigheter såldes till Kockums i Malmö.

Arbetarna fick söka jobb var det fanns. Det var före bidragens tid och det blev stora ekonomiska förluster för många.

Företaget delade ut en gratifikation för att i någon mån lindra övergången till annan verksamhet. "Frikostigheten", som bolaget visade eller var det Göteborgsbanken, som delade ut av sitt överflöd, var ingen hjälp för framtiden och dessutom framkallade den irritation.

250 kronor till dem, som arbetat mer än 20 år.

200 " " " " " mellan 15-20 år.

125 " " " " " 10-15 år.

Min mor hade städat på kontoret och tjänstemannabostäderna 28 år.

Hon var den enda kvinnliga personal och hon fick 125 kronor.

Kontorspersonal och förmän blev erbjudna pension.

Efter detta skingrades befolkningen. Alla fick skaffa sej nya arbetsfält.

Fastighetsägarna gynnades genom att företaget placerade en del arbetare på deras Eternitfabrik i Lomma.

En grupp på 20 personer fick var sin lättviktsmotorcykel, 98 kubik och körkortsfri och en annan lika stor grupp fick tre begagnade bilar att samåka i. Själv tillhörde jag de förstnämnda. Vi skulle betala fordonen med 30 öre per arbetsdag. När vi hade betalt en liten tid klagade vi på att det tog hårt på lönen och alla fick efterskänkt efter 38 kronor.

1941 blev importen av asbest stoppad, vilket ingick i eternittillverkningen. Arbetarna minskades och vi från Klagshamn var ju senast anställda. Vi blev friställda och flera av oss blev välkomna till Limhamn, där vi hade en del kamrater, som blev placerade där direkt 1938.

Ett tiotal arbetare flyttade till Köping där Skånska Cement AB byggde en ny fabrik, som skulle betjäna mellersta Sverige.

Denna kvalificerade arbetskraft blev en tillgång på denna nya industri. Alla åtnjöt förtroendeposter.

Det stora flertalet fick själva försöka skaffa sej arbete.

Många blev byggnadsarbetare i Malmö.

Samhället var utan industri men inte utan folk. På den tiden kände inte stat och kommun något ansvar. Var och en fick försörja sej själv.

BEFOLKNINGEN.

I början av seklet kom en del av arbetarna från Östra Torp. Dessa hade förut sysslat med järnvägsarbete och kalkbrytning. Många flyttade från Småland och en del stenhuggare kom från Blekinge. När cementfabriken kom i full drift ändrades arbetarebostäderna till familjebostäder. Dessa blev lägenheter med två rum och kök på första våningen och ett rum på andra våningen. Detta "ovanrum" hyrdes ut till 3-4 ungarlar. De privata husen hade också ett eller två uthyresrum på andra våningen. Dessa fick betala per person 1 krona och 50 öre i veckan. Då ingick kaffe på morgonen, som serverades i köket. För det mesta var det bra människor men bland dem fanns också en del äventyrare.

Efter 1914 blev folket stabilare men fattigdomen var stor och lönerna låga. Visserligen ökades timlönen med två öre, från 33 till 35 öre och några fick 38 öre per timme.

Kvinnorna var hemma och fostrade barnen med heder, de var sparsamma hushållare. Vår och höst hjälpte de bönderna med sockerbetor och potatis och ibland också med säden. Under den tiden blev hemmet eftersatt och förtjänsten var ej stor. Endast lantbrukarna tjänade på detta. Men folket arbetade och var förnöjsamma.

BEBYGGELSEN.

De första sju åren av seklet rådde en intensiv byggnadsverksamhet, inte endast industrin utvecklades utan även den privata bebyggelsen växte eftersom många flyttade till samhället och bildade familjer.

En byggmästare från Vellinge köpte upp marken vid nuvarande Strandgatan och byggde många hus till försäljning. Alla de röda tegelhusen kom till på den tiden. Även området norr om kalkbrottet bebyggdes av privatpersoner.

Samhället utvecklades, men det var stor omsättning på folk.

Strandgatan, Klagshamn.

Kalkbrottet, Klagshamn.

Affärer.

På den tiden fanns det många närbutiker och många av dessa lämnade kredit. Hushållen handlade på bok per månad eller vecka.

Strandgatan var en affärsgata:

Jönssons speceriaffär.

Fröken Nilsson hade två affärer, en för specier och en för tyg och garn.

Olssons diverseaffär längre ner i gatan. De hade också färdiglagad mat för avhämtning.

Ett hembageri fanns också.

Affärscentrum bildades när Handelsbolaget flyttade från järnvägs-hotellet till huset mitt emot tjänstemannabostäderna. En garnaffär och syateljé fanns i samma hus som polisstation, telefonstation och en målerifirma.

Vid norra sidan om kalkbrottet var många speceriaffärer:

Grundströms, Holmströms, Signe Lövdahls och Otto Jönssons.

Olof Olssons speceri- och järnaffär. Hustrun Anna slutade speceriavdelningen omkring 1970. Sonen Bengt driver fortfarande järnavdelningen.

Lovisa Eldh hade kafé och hembageri vid Folkets Hus.

Willemo hade speceriaffär innan Strandbergs bageri startade.

En kooperativ affär bildades av fackföreningen. Denna inrymdes i nuvarande Strandbergs hus. Den måste stängas efter kort tid därför att kreditkunderna var för många.

I samma hus hade Willemo speceriaffär under en del år.

Strandbergs är den enda affär i Klagshamn 1979.

Solidar startade en butik omkring 1930. Rörelsen drevs i Strandgatan några år innan den övertog Handelsbolagets lokaler vid affärscentrum. 1966 flyttade butiken till Bunkeflostrand. Då fick kunderna åka de sex km till Bunkeflo. De gamla kunderna, som hade byggt upp affären har åldrats och många är ej bilburna. Dessa känner sej, som att de bor i glesbygd trots att Klagshamn är en del av Malmö sedan 1970.

Många äldre flyttar därför från hembygden mot Limhamn och centrum av Malmö för att klara den dagliga livsföringen.

Hotell.

Det fanns tre hotell i industriorten Klagshamn fram till omkring 1920.

Hotellet och Disponentens bostad. Klagshamn.

Järnvägshotellet, den stora villan vid stationsparken.

Strandhotellet, det sista huset på vänster sida av Strandgatan.

Månssons kafé och restaurang låg mellan nuvarande badvägen och den gamla spritfabriken.

Industrier i Klagshamn 1900 till 1938.

Kalkugnarna. Avfallet från kalkugnarna såldes som luftsläckt jordbrukskalk för att lätta upp de styva lerjordarna. Man saluförde både bränd och rå kalk.

Cementfabriken var den största med stora byggnader och skorstenar, som syntes vida omkring.

Gödningsfabriken, som låg i anslutning till kalkugnarna, var endast i drift några år före 1910. "Kinesiska muren" är rester av denna byggnad.

Gasbetongfabriken började tillverkningen 1918. Även denna upphörde efter några år på grund av olönsamhet. Denna verksamhet har sedan fortsatt vid Siporex i Dalby.

Sandstensfabriken byggdes vid hamnen omkring 1910. Den tillverkningen slutade efter några år på grund av dålig organisation och inget statsbidrag.

Oljefabriken låg vid hamnen. Den raffinerade petroleum. Denna var i dansk ägo och förestods av Knut Gad, en broder till Julius Gad vid Klagshamns cementindustri. Efter fem år flyttade verksamheten till Danmark. Det var mitt under första världskriget. Denna industri inverkade inte så mycket på samhället eftersom endast ett tiotal män var sysselsatta där.

Spritfabriken. Denna fabrik ingick inte i cementbolaget utan var i privat ägo under spritperioden. Spriten tillverkades av potatis och melass, en produkt från sockerbruken, men det användes också säd. Det var 96 %-ig sprit som tillverkades. Spriten forslades till Åhus för destillering.

KOMMUNSTYRE.

De västra delarna av Tygelsjö och V. Klagstorps kommuner var industriorten Klagshamn.

Båda kommunerna hade var sin styrelse med var sin kyrka. Tygelsjö hade största befolkningsantalet med fullmäktige, medan V. Klagstorp endast hade kommunalstämma och kyrkostämma. Klagshamns industri tillhörde V. Klagstorps kommun och därför var skatten lägst där. Visserligen hade Tygelsjö tjänstemännen och en del stora jordbruksegendomar.

Så länge de små kommunerna existerade var det en ära att tillhöra kommunalfullmäktige- eller stämma och kunna göra något för sina kamrater inom kommunen.

Kommunalordföranden hade 1000 kronor i arvode per år. Övriga förtroendevalda fick ingenting. Därför användes pengarna bl.a. till ett gemensamt gille.

Kommunalordförandens arbetsuppgifter:

Skriva ut debetsedlar för kommuns-katten.

Hålla skatteuppbörd i skolan tre gånger om året en lördag eftermiddag.

Skriva ut restlängd för dem, som försummade uppbördsdagen.

Denna lämnades till fjärdingsmannen för indrivning.

Allt detta gjorde han för ett kalas, som han själv ordnade och var värd för.

Tygelsjö och V. Klagstorp var ett pastorat med en präst men två kyrkor. Förvaltningen skedde separat med var sin styrelse och skild ekonomi.

Prästen var ordförande i skolråden och alla medlemmarna var oavlönade förtroendemän, som tänkte på skolan och barnens bästa. På den tiden var inga anställda för att administrera skolväsendet. Det ordnade lärarna själva tillsammans med skolråden.

SKOLAN.

Samhället genomgick en stor förvandling från en lugn jordbruksbygd till en stojande industriort med ett stort nybyggareprogram. En del arbetare kom till samhället med familj medan andra gifte sej och bildade familj där. Det behövdes en ny skola. Båda församlingarna var långsträckta i öster och väster. Det fanns en skola i vardera församling i östra delen, de s.k. kyrkbyarna och en i Ängsholm. I Klagstorps västra del fanns en skola. Industriorten behövde emellertid ännu en skola och den invigdes 1905 och kallades Tygelsjö västra skola, Självs började jag där 1907. I den nya skolan fanns två skolsalar.

Småskolan hade två klasser i ett klassrum med Ingrid Schoug som lärarinna.

Storskolan bestod av fem klasser i ett rum med Johannes Simonsson som enda lärare.

Båda skötte sin uppfostrargärning med heder. Dessa båda lärarekrafter verkade i samhället till mitten av 1930-talet. Omkring 1930 delades storskolan och det blev en mellanskola av klass tre och fyra.

Det var en lugn och lycklig tid för barnen men brydsam för föräldrarna många gånger. Barnen skulle ha hela och rena kläder och det var inga fria skolböcker och skrivmateriel. Vi köpte detta av läraren. Det var inga stora summor 2 - 5 eller 10 öre, men det tog hårt i hushållskassan. Barnkullarna var stora, 5 - 6 uppemot 10 barn i en familj var inget ovanligt. Kanske berodde det på att TV ej fanns.

Disciplinen hade barnen med sej från hemmet och skolan fortsatte uppfostringen. Läroplanerna var så tillrättalagda att eleverna fick en god start i livet.

Skillnaden mellan seklets första och andra hälft är stor. Skolan kostade inte samhället så stora summor. Skolan stimulerade barnens fantasi både med skolarbetet och på fritiden. Skolan uppfostrade barnen till självständiga individer och föräldrarna hjälpte till i hemmen. Visserligen var det en del läxläsning och även utantill-läsning. På den tiden fanns inte så stora fritidsproblem.

SJUK- OCH HÄLSOVÅRD.

På 1900 - talets början fanns det en anställd barnmorska i var församling. Av en tillfällighet var de gifta med var sin fjärdingsman, den tidens polis. Barnmorskan fick ansvara för sjuk- och hälsovården i samhället, även mödravård och barnavård. Det bedrevs endast vård i hemmen.

Omkring 1907 byggdes ett epidemisjukhus och där anställdes en församlingssyster, föregångare till diskriktssköterskan. Där fanns också en mottagning med speciell daglig mottagningstid. Församlingssköterskan tjänstgjorde också vid industriläkarens mottagningar.

Det fanns också en distriktsläkare för Oxie och Skytts härader. Han hade mottagning i Vellinge.

Till Vellinge och till sjukhuset i Trelleborg var en lång och besvärlig transport med järnväg för den, som var sjuk. Kanske hästskjuts till stationen och så på tåget med ombyte i Tygelsjö. Från stationen blev det droska eller också har två stadsbud den sjuke på bår till sjukhuset.

Lunds lasarett låg ännu längre bort och då skulle man ju genom Malmö.

FRITID.

De äldre ägnade sej åt sällskapsspel, sprit och kortspel. Några år in på 1900 - talet byggdes Folkets Hus. Folket byggde själva på fritid och utan statsbidrag. Arbetarna tecknade andelar. Det fanns inget intresse från bolagets sida.

Arbetarna hade före detta blev färdigt hållit till i Häggströms trösklada vid "Glada hörnan". Där var dans varje lördag och söndag.

På 1920 - talet började kursverksamheten i ABF:s regi i Folkets Hus. Det var kurser i esperanto, Kooperation och samhällskunskap. De yngre intresserade sej för idrott och det blev också en idrottsplats med ett fotbollslag och även lite fri-idrott. Så småningom bildades en idrottsförening.

Ynglingar i 18 - 20 års åldern intresserade sej för motorcyklar av de tyngre klasserna. Dessa skulle imponera på flickorna. Bilar var sällsynta.

De äldre och medelålders familjerna hade billiga och trivsamma nöjen. Om sommaren packades kaffekorgen och familjen gick till Sjötorps granskog eller till stranden.

Badplatsen var området runtom "kruthuset". Kläderna lades vid stranden eller på en sten en bit ute i vattnet. Därefter kunde man fortsätta en halv timme innan det mesta var dolt. Badträkt fanns inte.

I kruthuset, det lilla runda huset på kullen, förvarade industrin dynamit för spräckning i kalkbrottet under arbetets gång. Från detta kruthus stal "Amalteamännen" sitt sprängämne under storstrejken 1909, då ett fartyg med engelska strejkbrytare sprängdes i Malmö hamn.

30-7-29.

KOMMUNIKATIONER.

Före 1912 var tåg den enda förbindelsen från och till Klagshamn. Om man skulle mot Malmö eller Trelleborg måste man byta tåg i Tygelsjö. En t.o.r. biljett till Malmö kostade 90 öre och till Trelleborg 1 krona och 80 öre.

Endast s.k. kostigar ledde mot Limhamn. Omkring 1910 blev denna väg förbättrad. Bönderna fick underhålla var sin sträcka och en synenämnd, där bl. a. länsmanen ingick, avsynade vägen varje vår och höst.

1912 började den första bussen i trafik mellan Klagshamns och Limhamns järnvägsstationer och sedan fortsatte man med tåg till Malmö. Det dröjde innan det blev spårvagnsförbindelse med Limhamn från Malmö. Den första sträckningen gick endast till Fridhem.

Bussen var mycket obekväm med järnhjul. Den hade 10 sittplatser och 10 ståplatser. 10 öre kostade en sittplats och 5 öre för en ståplats.

Klagshamns första Taxi startade 1915. Då köpte Anders Hermodsson en bil åt sonen Birger. Denna hyrbil användes av arbetarna endast vid sjukdom, bröllop och begravning.

Det fanns två "åkare", som även bedrev personbefordran.

När tåget slutade med persontrafik 1926 började Wendels bussar en linje mellan Klagshamn och Triangeln i Malmö. Denna fortsatte till i mitten av 1930.

Cementbolaget öppnade en busslinje mellan Klagshamn och Limhamn. Denna övertogs av Malmö spårvägstrafik i samband med avvecklingen av industrin.

Under många år fanns det förbindelse med Limhamn en gång i timmen, men när bilismen ökade blev turerna allt glesare.

